

ALSÓSZENTERZSÉBET

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017

TARTALOMJEGYZÉK:

1. Bevezető
2. Alsószentkereszt bemutatása
3. Örökségünk – a település története, helyi védett építészeti örökség
4. Településszerkezet ismertetése, kialakulásának története, általános településkép, településkarakter leírása
5. Településképi szempontból eltérő karakterű területek ismertetése, a településkép, az arculati jellemzők és településkarakter bemutatása
  - 5.1 Falu a XX. század közepe előtt - Ófalu
  - 5.2 Gazdasági területek
  - 5.3 Különleges területek
  - 5.4 Tájképvédelem
6. Ajánlások az eltérő karakterű településrészek építészeti arculatának szabályozására.
7. Táj- és természeti értékek
8. Impresszum

BEVEZETÉS

Egy vidéki településen járva óhatatlanul észrevesszük azt a különbséget, amelyet a hagyományos, tájba illeszkedő épületek és az újabb, önmagukért emelt házak jeleznek. Vissza kell találnunk ahhoz a harmóniához, amelyet a természet és az épített környezet összhangja alkot. A vidéki tájba a táj adta lehetőségek és kööttségek figyelembe vételével, az egész közösség érdekeit és a táj harmóniáját szem előtt tartva kell újra megtanulnunk építkezni.

Mi szükség van erre a kézikönyvre és útmutatóra?

- Megismerteti Felsőszenterzsébet épített és táji karakterét, értékeit.
- Őrzi és ápolja a helyi kultúra elemeit.
- Konkrét példákkal inspirál.
- Védi és erősíti az egységes faluképet.

Ez a kiadvány ajánlásokat tartalmaz; nem lezárt, hanem folyton változó, bővíthető anyag.

A kézikönyv a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben megfogalmazott, a községre jellemző sajátos építészeti jellemzők dokumentálását tartalmazza annak érdekében, hogy rögzítse a község épített környezetének napjainkban létező arculatát, feltérképezze és védelemre javasolja építészetének kiemelkedő, országos védelemmel nem rendelkező örökségét hangsúlyozva, hogy ez az örökség a település identitását hordozza.

A dokumentum lakossági ismertetésének, egyeztetésének és elfogadásának eredményeként az önkormányzat tudatosítani kívánja ezen értékek, a település saját arculatának mibenlétét és fontosságát, melynek következtében az értékekhez történő igazodás szabályai felállíthatók és megkövetelhetők.

Az arculati kézikönyv dokumentuma a község mai életének, építészetén keresztül rendezettségének és minőségének, gazdagságának vagy szegénységének és a lakosság épített környezetében megnyilvánuló értékrendjének.

E dokumentum az épített környezeten túl rögzíteni kívánja a táji és természeti értékeket összhangban azok országos védettségével. Fel kívánja hívni a figyelmet a település zöldfelületeinek, a közterek növényzetének fontosságára, településképet befolyásoló szerepére. Javaslatot kíván megfogalmazni a táji és természeti értékek védelmére, felülvizsgálva, kiegészítve vagy módosítva a község ezzel kapcsolatos, meglévő szabályozását.

Jó böngészést kívánunk!

ALSÓSZENTERZSÉBET BEMUTATÁSA

A Nyugat-Dunántúl régióban, Zala megye délnyugati csücskében, a Lenti járásban, a magyar-szlovén határ közelében fekvő település. A közeli Kerka vízgyűjtő területén található, erdős, dombos vidéken. A Hetés dombvonulatának északi oldaláról lefutó vizeket gyűjti össze a község határában folyó Csesztregi és Kerka patakok.

Alsószenterzsébet a Göcsej egy apró, elzárt falva. A település a Kerka folyó mellett fekszik, két kilométerre a Csesztreg és Óriszentpéter között húzódó mellékúttól. Gépjárművel csak ebből az irányból, illetve az út végén elhelyezkedő Felsőszenterzsébet felől közelíthető meg. Napi öt autóbuszjárat köti össze Lentivel. Önkormányzata Csesztregen működik.

A falu zezugos utcákban épült, sok hajlított és három oldalról kerített épülettel. A 20. század első felében meglévő épületek közül a legrégebbiek fából készültek, keresztvéges boronafalúak, zsúptetősek, a lakóházak füstökonyhásak voltak, ezeket később alakították át kéményesre. A zalaegerszegi Göcseji Falumúzeum sok értékes néprajzi tárgyat, köztük egy vesszőből fonott régi pajtakaput és egy 1790-es évszámmal datált szépen festett tulipános ládát őriz ebből a faluból. A falu központjában található haranglába 1923-ban készült.

Alsószenterzsébetnek jelenleg 64 lakosa van. Népsűrűsége 7 fő/km². Lakások száma 38.

Alsószenterzsébeten jelenleg szállás nem található. Bolt, iskola, óvoda nincs a településen.

A település lélekszáma – a környező falukéhoz hasonlóan – folyamatosan csökken, a falu az elöregedő, csökkenő lélekszámú zalai települések közé tartozik. Jelenleg a községben Könyvtári Információs és Közösségi Hely működik. Szolgáltatásai: kölcsönzés, helyben használat, információszolgáltatás, kulturális, közösségi rendezvények, számítógéphasználat, internet. A közösségi közlekedést buszok biztosítják, mely 1954 óta érhető el. Az 1959-ben épült iskola felső tagozata 1962-ben szűnt meg. Jelenleg az óvodai és az iskolai feladatokat Csesztreg biztosítja. Szintén Csesztregen van az önkormányzati közös hivatal, melyet Kerkakutas Szentgyörgyvölgy, Nemesnép, Márokföld, Magyarföld, Alsószenterzsébet, Felsőszenterzsébet, Ramocsa, Kerkafalva és Csesztreg községekkel alkot. Orvos, fogorvos, védőnő és posta Csesztregen található.

A falu lakosságának száma 1900-ban volt a legnagyobb, ekkor 384 főt számláltak. 1930-ban 329-en éltek a településen, számuk 2015-ig fokozatosan csökkent, ekkor 42 fő volt. A 2015-től gyarapodást észlelhető a lélekszámban, jelenleg 64 lakost tartanak nyilván.

Ma is több család foglalkozik növénytermesztéssel és állattenyésztéssel, de kisebb mértékben, mint pár száz évvel ezelőtt. A legnagyobb termelés a falu határában található 12 hektáros almáskertben folyik.

ÖRÖKSÉGÜNK – A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE, HELYI VÉDETT ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG

A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE

Alsószenterzsébet nevét 1334-ben említi először a történetírás, "possessio Schentelsebet"-ként. Neve többszöri átalakulás után 18. századra "Belső-Szent-Eőrsébeth"-re változott. A község neve egykori temploma védőszentjének emlékét őrzi. 1334-ben Csesztreggel és Hétkutassal (Kerkakutas) együtt, mint István fia Miklós mester ősi és adományos birtokaiként említik. Később a környékbeli települések zöméhez hasonlóan a Bánffyok birtokába jutott, és maradt. 1524-ben Bánffy Jánosnak ezen a birtokán 13 jobbágy és 4 zsellér élt. Amikor a reformáció a Bánffyok birtokain elterjedt, az itt élők többsége a protestáns vallást gyakorolta. A nagy alsólendvai família leányági kihalása után Nádasdy Ferenc szerzi meg a birtokokat, így az alsószenterzsébetit is, 1644-ben. A Wesselényi-féle összeesküvésben játszott szerepe miatt fő és jószágvesztésre ítélt Nádasdytól a kincstárhoz került a terület. Végül jelentős összeg lefizetése után 1690-ben az Esterházy család javaivá vált, akik a kis községet 1945-ig bírták.

A 16-17. században a falu végig lakott hely volt, bár lakosság száma az adóösszeírások szerint erősen ingadozott. Többször Márokföldével írták össze. A török időkben lecsökkent lakosságot az Esterházyak telepítési programja tudatosan növelte. A 18-19. században a falu lakossága

magyar anyanyelvű, zömében református vallású, iskolája és temploma nem volt. 1715-ben már 10 család lakik itt. 1750-ben három vargát, négy kovácsot és két szabót, nem sokkal később már öt vargát, hat kovácsot, hét molnárt és két kocsmárost írtak össze. 1801-ben a Kerkán kétköves parasztmalmot említenek. 1828-ban a település már 22 házból állott, lélekszáma 192 volt. Az I. világháború után a jugoszláv-magyar határ mellé került. Mezőgazdasági terményeinek korábbi felvevő piacai így nagyrészt megszűntek, és megindult a falu elnéptelenedése, amely a II. világháború után drasztikusan fokozódott.

Alsószenterzsébet lakóinak többsége a kezdetektől fogva mezőgazdaságból élt. A 14-17. században a földet kétnyomásban művelték, főleg rozstot, búzát termeltek, melyet Grazban, Sopronban illetve a stájerországi Radkersburg adtak el. Hajdinát, kölest, zabot kendert és lent csak saját szükségletre termeltek. A szántóföldek kétharmada jó fekvésű, egyharmada kövesdombos, felhőszakadásoknak kitett. A rétek mélyen feküdtek, így azokat a Kerka minden évben elárasztotta.

A második világháború előtt a falu lakóinak nagy része Tolna és Somogy megyébe járt el summásnak. Az ötvenes években a lakosok főként Lenti és Zalaegerszeg gyáraiban valamint az erdőgazdaságban találtak munkát. 1960-ban alakult meg a Kerkamenti Búzalakász Termelőszövetkezet, mely 1964-ben egyesült a kerkakutasi Béke Mgtsz-szel, majd 1969-ben a csesztregi Petőfi Mgtsz-szel.

A falu 1871-ig a lövői, majd az alsólendvai, 1941-től a lenti járáshoz, 1950-ig a csesztregi körjegyzőséghez tartozó kisközség, majd közös tanácsú társközség. Manapság a Csesztregi Közös Hivatal intézi a falu ügyeit további kilenc faluval együtt.

A település 1951-ben kapott áramot, 1953-ban telefont, 1954 óta jár autóbusz a településre. Iskolája 1959-ben épült, azonban 1962-től csak alsó tagozat működött **MEDDIG**. Mára a lakosság száma lecsökkent, a falu elöregedett.

Alsószentterzsébet számára a határközei helyzet nem kedvezett, a politikai okokból elmaradt fejlesztések a lakosság elvándorlásának részbeni okozói voltak.

HELYI VÉDETTSÉGŰ ÉPÍTMÉNYEK

Alsószenterzsébet község területen országos védettségű épület, műemlék nem található. A helyi építészeti védelem alatt álló épületeket a hatályos helyi építési szabályzat rögzíti. Helyi védelem alatt van 2 lakóépület gazdasági épülettel és egy lakóház. A védelemben részesülő épületek a falu egykori identitását őrző, a múlt század első feléből és a századforduló időszakából megmaradt értékes lakó és gazdasági épületek, melyek építésének korából reprezentálják a tehető kis és középparasztság életkörülményeit. Bemutatják az akkori építési szokásokat, anyaghasználatot és díszítéseket.

Alsószenterzsébeten a hagyományos népi lakóház, az egytraktusú hosszház típusából napjainkra kevés maradt fenn. Vélhetően a falut tehetősebb parasztság lakta, akik lakóépületeiket a hagyományos népi lakóházhoz képest nagyobbra építették. Az épületek lábazata magasabb lett, a hosszház alapszerkezet keresztoszárral egészült ki. Az bejáratukat fedő „kódissállás” helyett oszloppal kialakított fedett tornác, vagy zárt előtér, veranda készült. A hagyományos népi lakóház későbbi változatán megjelennek a vidéki polgári építészet egyszerű vakolatdíszei, a sarkok kváderezett kiemelése, a falazott és tagozott vakolt felülettel kialakított ablakok feletti szemöldökdísz, az ereszpárkány vakolattagozása, valamint a végfalak oromzatának keretezése az ereszpárkány körbefuttatásával.

Alsószenterzsébet területén a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa két lelőhelyet tart nyilván, mindkettő középkori eredetű.

A község szerkezetére a XIX. századi falu megszokott fésűs, szabályos telekrendszere, az épületek utcára merőleges telepítése jellemző, de kivételként találunk utcával párhuzamosan elhelyezett épületeket is. Utcával párhuzamos épület elhelyezésnél az ablakok a hosszoldalakon és az oromzatos végfalakon is megtalálhatók.

Lakóház   Petőfi utca 7. hrsz. 47

Lakóház és gazdasági épület   Jókai utca 35. hrsz. 291

Lakóház és gazdasági épület   Petőfi utca 2. hrsz. 141/5

A TELEPÜLÉSSZERKEZET ISMERTETÉSE, KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE, ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER LEÍRÁSA

Alsószenterzsébet Zala megye nyugati határa mentén, a Kerka-patak völgyének déli oldalán elhelyezkedő halmazos jellegű település. A szétszórtnan fekvő beépített területek által a falu ma is a régi, az évszázadokon át öröklődött hagyományos faluképet őrzi. A szeg (Őrségben szer) és szórvány-települések az Alpokaljai dombvidék jellemző települési formája, melyek egyrészt a domborzati viszonyokhoz alkalmazkodtak, másrészt letűkrözik a földterületek tulajdonlását. A szegek nemzeti szálláshelyek voltak, melyek idővel kiterjedésüket. Az összetartozó családok az erősen tagolt völgyes, dombos területen halmazt alkotva építették fel házaikat. A szer házait és területét az ott élők által művelt termőföldek vették körül. A kis házcsoportok az idők folyamán helyenként nagyobb halmazzá, faluvá nőttek össze. Formai változatai között egyaránt megtalálható a tömörült halmazos és az utcás-soros település-szerkezet.

A szeges és szeres hagyományos településformák fennmaradásának okai között kell említeni, hogy az Őrség, a Göcsej és Hetés tájegységeken határvédelemmel megbízott szabad emberek, nemesek éltek birtokolva az általuk művelt földterületeket. Az így kialakult birtokrendszert sem a török megszállás, sem azt követően az új nagybirtokok kialakulása nem változtatták meg és ennek köszönhetően a korábban kialakult települési forma változatlan maradt. A nyugati határszél ezen tájegységeire jellemző a kisebb halmazokból összetevődő és halmazszerű telekszerkezettel rendelkező településszerkezet, mely karakteresen eltér az egykori nagybirtokok területén kialakult jobbágyfalvak fésűs szalagtelkes rendszerétől.

Alsószentersébet telekszerkezete a falut feltáró – Kerka-patakkal párhuzamosan kialakult – Jókai Mór utcára, valamint annak folytatásaként a Rákóczi utcára és a Jókai utcára felfűződő Petőfi utcára felfűződő, többségében szabálytalan alakzatú telkekből áll, mely telekrendszer az egykor nagyobb, összefüggő családi birtokok aprózódásával jött létre. A folyamatot jelöli a telkek eltérő szélessége, viszonylagos rendezetlensége. A szeges településszerkezetre utal, hogy az utcafrontok nincsenek mindenütt folytonosan beépítve, az épületek, épületcsoportok elszórtan helyezkednek el a nagy mélységű belterületi telkek szövedékén. Nem jellemző a hagyományos falvakban megszokott telekhasználat, melynek során az utcafronti sávban a lakóépületek, mögöttük pedig a gazdasági épületek épülnek fel. Az épületek – lakók és gazdaságiak egyaránt – laza halmazt alkotva csoportosulnak változó nagyságú beépítetlen területet elhagyva az egyes csoportok között.

Alsószentersébet régi település. Az 1787-es katonai térkép jelöli, az 1887-es katonai térképen mai területének nagy része beépített, ma is létező utcái már szerepelnek.

Kataszteri térkép, 1860

A falu népességének száma 1900-ban a legmagasabb, 384 fő. Társadalmát érintő történelmi eseményeknek és az általánosan lezajló urbanizációnak következtében a népesség száma folyamatosan és drasztikusan csökken. Az utóbbi néhány évben megállt a fogyás és kisebb mértékű növekedés tapasztalható, ma alig 50-en lakják. A településen új beépítések nem alakulnak ki, a falu szerkezete nem változik, új utcák, új beépítések nem jönnek létre.

A településszerkezet változását eredményezi, hogy a múlt század második felében a hagyományos, földtulajdonon alapuló gazdálkodás megszűnt, a lakóterületeken új gazdasági épületek nem épülnek. A földművelésből élők száma nem jelentős, a korábbi virágzó gazdaságokhoz képest a telkek gazdasági funkciója visszaszorulóban van. A falu külterületén szántó, rét és legelő művelés található, a település dél-nyugati és dél-keleti határa mentén nagy kiterjedésű erdőművelésű területet helyezkednek el. A településen szőlőművelésű területek, egykori zártkerti területek nincsenek.

A Kerka völgyében megbúvó kis település elzártnak, gazdasági fejlesztések nélkül, elöregedett és megfogyott népességgel élte meg a rendszerváltást. A 90-es évektől létrejött privatizáció során a korábbi parasztgazdaságok már nem újultak meg, a korábban állami és szövetkezeti nagybirtokrendszer magántulajdonba kerülve állandósult. A mezőgazdaság, a termőföld eltartó képessége minimális. Változást a térség és így a község idegenforgalmi szerepének erősödése eredményezte. E változások során fontos szerepet kap a község a XX. század első feléből származó építészeti örökség megmentésében, a magára hagyott, egykor gazdagon és gyönyörűen kialakított épületek felújításában, revitalizálásában.

A község általános településképét a múlt század első felének sajátos építészete határozza meg. A ránk maradt nagyon értékes örökség sajnálatos módon csak néhány esetben újult meg, újabb épületek csak a múlt század második felében alakultak ki, de számuk elenyésző, a meglévő épített környezetbe ékelődve helyezkednek el. A település ránk maradt építészete a tájegység, Hetés magyarországi területén, a Kerka- és a Szentgyörgyvölgyi-patak völgyeiben lévő falvak különlegesen gazdag paraszti világának hagyatéka. Elkülönül a tőle északra lévő Őrség és a keletre lévő Göcsej építészetétől, karakteresen sajátos, a szomszédos tájegységeknél gazdagabb, miveőbb örökséggel rendelkezik.

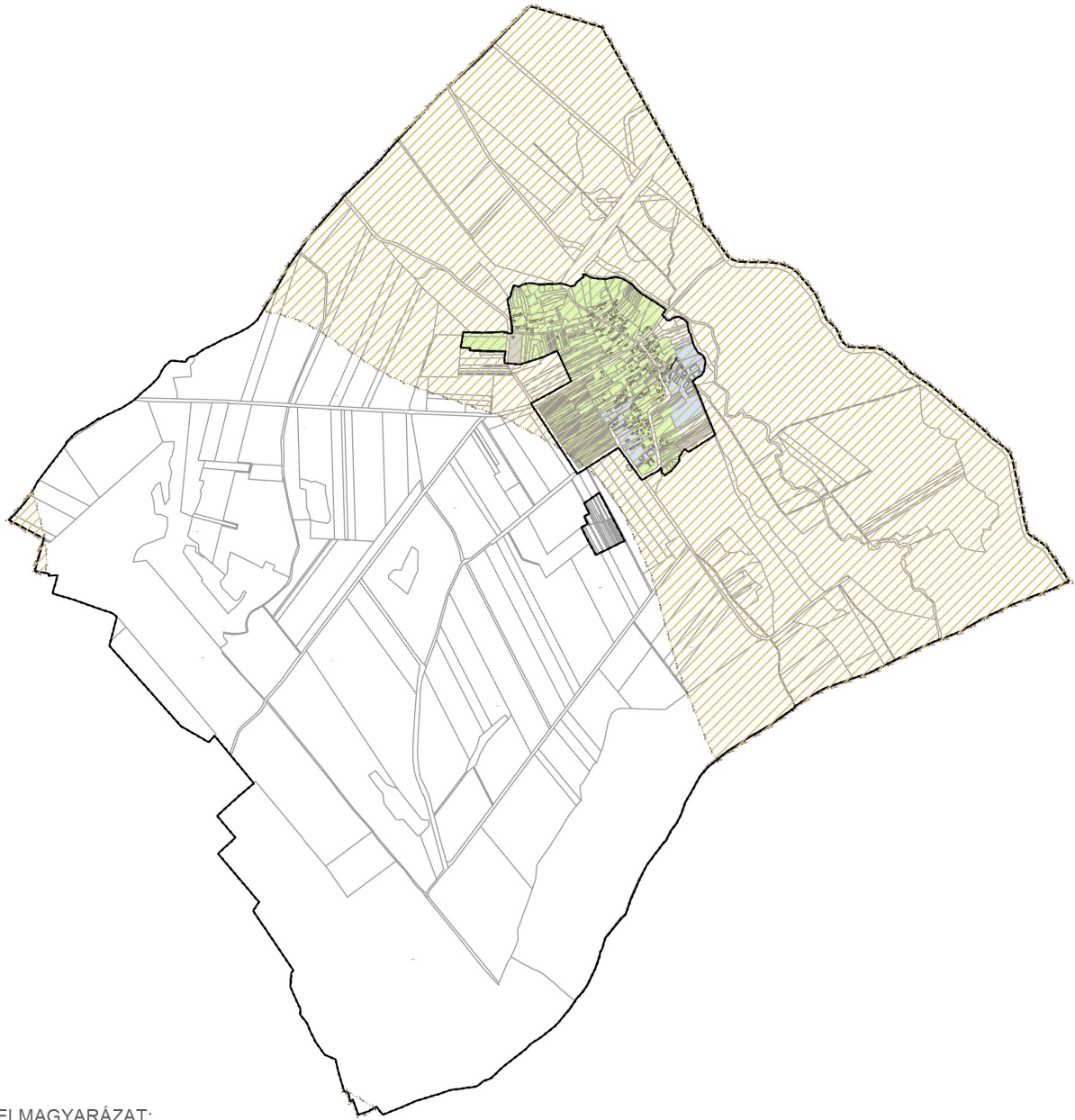

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK ISMERTETÉSE, A TELEPÜLÉSKÉP, AZ ARCULATI JELLEMZŐK ÉS A TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSA

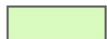

A község területének egészét a múlt század első felének építészete határozza meg. A faluban néhány későbbi épület is létrejön, de ezek mennyisége a falu összes épületállományához képest nem meghatározó, így a község lakóterületei egységes településkarakterrel, a XX. század közepe előtti falu, az „ófalu” arculatával jellemezhetők.

A terület használatával összefüggésben sajátos, a többi területtől eltérő építészet jellemzi a gazdasági területeket. Ugyancsak sajátos karakterrel rendelkeznek a különleges területek, melyek építményei a terület használatával összefüggésben, használatuk által meghatározottan valósulnak meg. E területkategóriához tartozik a temető területe. A gazdasági területek ismertetését az 5.2. fejezet, a különleges területek bemutatását az 5.3. fejezet tartalmazza.

A község közigazgatási területének jelentős része a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetébe tartozik. Az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény rendelkezik e terület tájképi egységének és a hagyományos tájhasználatnak fennmaradása érdekében a területhasználatra és az építmények tájba illeszkedésére vonatkozó szabályok megalkotásáról. A törvényi kötelezettségnek történő megfelelés érdekében a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület táji és építészeti karakterének vizsgálatát tartalmazza az arculati kézikönyv. Az építészeti karakter vizsgálata ebben a fejezetben, az 5.4. szakaszban, míg a táji és természeti értékek leírása a 7. fejezetben található.

JELMAGYARÁZAT:

- A XX. század közepe előtti falu, "ófalú" területe
- Gazdasági terület
- Különleges terület
- Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület

5.1

A XX. SZÁZAD KÖZEPE ELŐTTI FALU, AZ „ÓFALU”

Alsószenterzsébet gazdasági központoktól távol eső település, a mezőgazdaság népességeltartó képességét elveszítette, lakossága erősen megfogyatkozott, így építészetét a múlt század közepe előtt létrejött épületek határozzák meg. A 20. század második felében és az ezredfordulót követően kevés új épület jött létre és változást a meglévő épületek felújítása, bővítése sem eredményezett. A múlt század első feléből, esetenként a 19. századból ránk maradt épületek az akkori vidék, a paraszti világ lakó és gazdasági épületei. A lakóházak kialakítása, mérete, díszítettsége tulajdonosának az akkori társadalomban elfoglalt helyétől, egzisztenciájától függött. Alsószenterzsébet sokszínű építészeti öröksége a szegényebb, valamint a kis- és középbirtokkal rendelkező tehetősebb parasztság hagyatéka.

Itt is fellelhető a hagyományos egytraktusos hosszház, mely a magyar vidék általánosan elterjedt épülettípusa volt. Az épület jellemzője, hogy szélességét a fafödémrel áthidalható fesztáv határozta meg, nyeregtetővel fedett, mely oromzattal, vagy kontyoltan volt kialakítva. Általában egy lakószobával rendelkezett az utcafront irányába, a talajszinthez közeli padlóval, alacsony lábazattal építették. Az épületet hosszanti irányba kíséző tornác a vidéken nem volt használatos, ugyanakkor a középső részen elhelyezett bejárat előtt kisebb kereszt szárny építésével fedett teret, „kódisállást” alakítottak ki. Néhány épület napjainkban is őrzi az egykori népi lakóház alaptípusát.

A gazdagabb épületek esetében az épület tömegének vázát továbbra is a nyeregtetővel fedett hosszház adja, de annak szélessége, így a tetőzete és tömege is megnő. Lábazata, belmagassága magasabban került kialakításra. Az épülettípusnak jellemzője a főtömeg keresztzárnyal történő kiegészítése, mely hol a bejárati zárt előtér terét adta, hol oszlopos nyitott tornácként jelölte ki a bejáratot. Jellemző a homlokzat vakolatdíszekkel történő tagolása, gazdag díszítése. Ilyen gazdagabb, díszesebb lakóépület csak néhány van a településen.

A lakóépületeken kívül a faluban számtalan szebbnél szebb gazdasági épület maradt meg az egykori parasztgazdaságokból a 20. század első feléből. Jellemzőjük az egyszerű és szabályos építészeti tömeg, valamint az egységes anyaghasználat, a cserépfedés, a téglák és a faszervezetek alkalmazása. Ezek az épületek a falu építészeti arculatához ugyan úgy hozzá tartoznak, mint a lakóépületek, tömegük halmaza jeleníti meg a települést a tájban. Sajnálatos, hogy ezek az épületek sok esetben napjainkra elvesztették gazdasági szerepüket és így tulajdonosaik csak szerelemből óvják őket, vigyáznak állagukra. Féltik, hogy a napjainkra megüresedett pajták és istállók el fognak pusztulni szegényítve ezzel a falu építészeti örökségét.

A gazdasági épületek Alsószenterzsébeten rendkívül meghatározóak. Lakóépületekhez képest nagyobb méretükkel a tájképet, utcaképet uralják. Többféle épülettípus megtalálható a településen, istállók, pajták, magtárak. Ez utóbbi épület sok esetben kétszintes, az oromfalakon szellőzőkkel kialakítva.

A múlt század elejének karakteres építészeti öröksége mellett a település arculatát meghatározzák a század közepére jellemző építészeti stílusok is. A hosszházak után a háborút megelőzően és azt követően is épültek az úgynevezett hajlított házak, melyek a település utcaképeben szórványosan helyezkednek el.

A második világháborút, valamint a falu számára vészterhes 50-es éveket követően csak nehezen és kis mértékben indul el az új építés. A 60-as évektől megvalósuló gazdasági konszolidációval Alsószenterzsébeten is megjelenik a kor lakóépület típusa, az úgynevezett „sátortetős” épület. Mennyisége nem jelentős, nem jönnek létre új utcák, a hajlított

házakhoz hasonlóan csak foghíjserűen épülnek be a meglévő épületek közé. A múlt század második felében ezt a korszakot követően lakóépület alig épült.

A sátoztetős lakóépületek és hajlított házak mögött is megjelennek a nagyméretű hosszházként kialakított, egyszerű tömegű gazdasági épületek.

5.2

GAZDASÁGI TERÜLETEK

A falu építészeti arculatának ismertetése ez idáig nem tért ki a gazdasági funkciókkal rendelkező területekre. A lakóterületen is találunk gazdasági funkciókat, hisz ez a falusias beépítés velejárója, de a mezőgazdasági üzemek, a majorság a belterület keleti részén, a Rákóczi utca két oldalán található. A Rákóczi utca nyugati oldalán alakultak ki az almáshoz kapcsolódó gazdasági épületek, hűtőház. Az állattartással kapcsolatos gazdasági épületek a település központjához közel, a Kerka mentén helyezkednek el.

Napjaink gazdasági építészetére az előre gyártott, szerelt, elsősorban fémből készült szerkezetek alkalmazása a jellemző, mely elegáns, feszes és sokszínű épületek létrehozására alkalmas. A korábbi épületek felújítása, átépítése is az új technológiák és anyagok használatával történik, így e területek építészete folytonosan változik, korszerűsödik. A gazdasági területek épített minősége a vállalkozások gazdasági potenciájától függ. A gazdasági terület, majorság építési módjára jellemző, hogy nem hordoz településre jellemző építészeti elemeket. Az építés korában szokásos építési technológia határozza meg az épületek arculatát, melyet minden esetben befolyásol a gazdasági és műszaki racionalitás. A gazdasági területek építészeti arculatának meghatározására az előzőek miatt szabályokat alkotni nem szükséges, azok építészete szabályozással kevésbé befolyásolható.

Az almáshoz tartozó gazdasági épületek, hűtőház

5.3

KÜLÖNLEGES TERÜLETEK

A településkép szempontjából a fontosabb terület ismertetését tartalmazta a korábbi fejezet, mely az épülettípusok alapján ismertette a falu építészeti arculatát. A lakóterületen és a gazdasági területeken túl található olyan terület, melynek használata speciális, beépítésének módja a használattal összefüggően egyedi. Alsószenterzsébet esetében ilyen a temető területe.

Ezt a területet a településképi arculat vizsgálata szempontjából különleges területnek tekintjük. A temető területének funkcióból adódóan nagyon eltérő építményei nem befolyásolják a község építészeti arculatát, az itt található épületek, építmények építészeti megjelenését elsősorban a terület rendeltetése determinálja. Ebből következően építészeti arculatuk befolyásolását, szabályozását a településképi rendeletben nem tartjuk szükségesnek, az arculati kézikönyvben építészetükre vonatkozó ajánlásokat nem fogalmazunk meg. Ismertetésük ennek ellenére indokolt, hiszen a község fontos közhasználatú területe.

5.4

TÁJKÉPVÉDELMI SZEMPONTBÓL KIEMELTEN KEZELENDŐ TERÜLET ORSZÁGOS ÖVEZETE

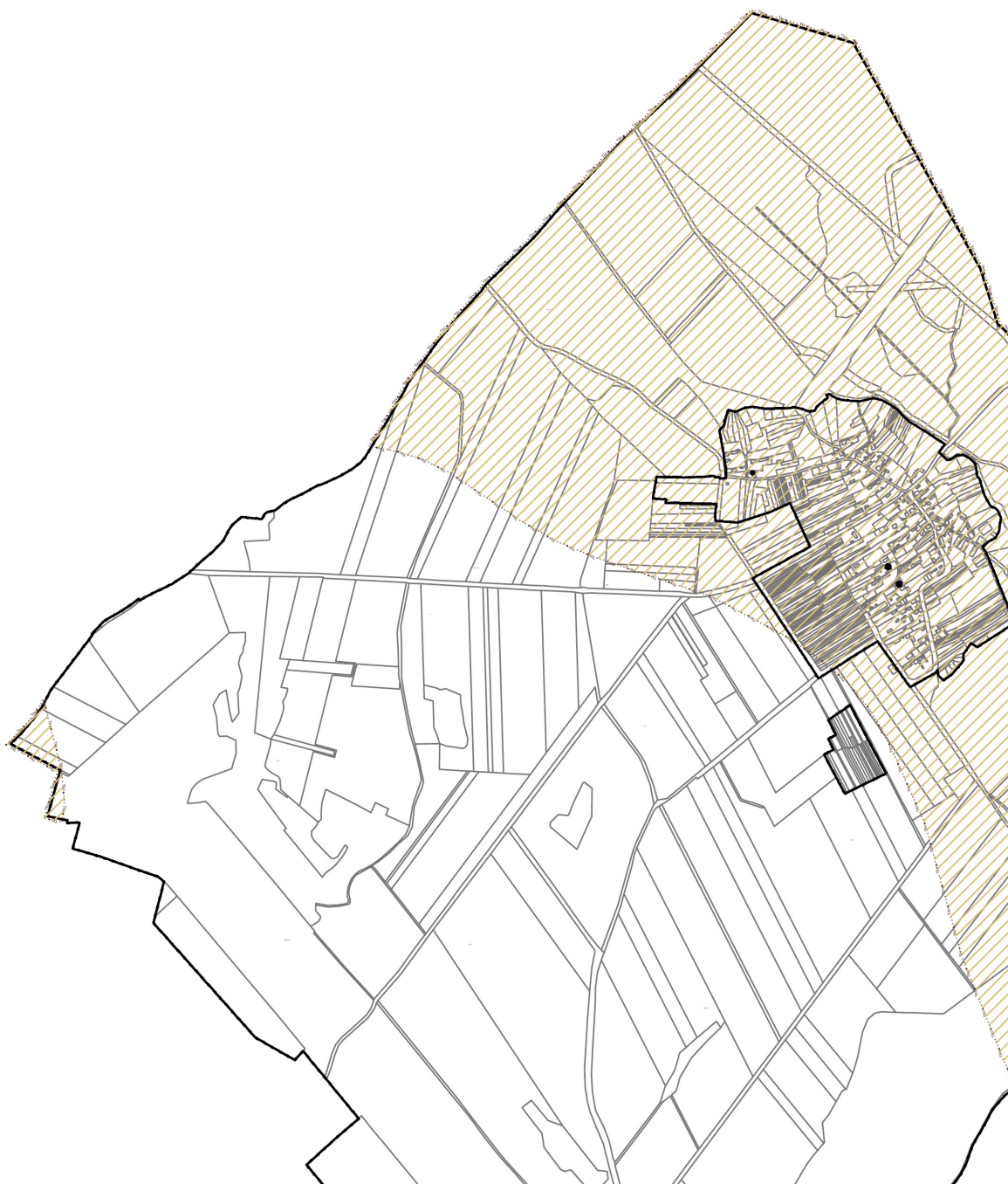
A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetét a hatályos településszerkezeti terv – miután az a hatályos megyei területrendezési tervnél korábban készült – nem pontosította, nem jelölte. Rendelkezésünkre állt az Őrségi Nemzeti Park adatszolgáltatása szerinti övezet lehatárolás. Ez a lehatárolás a település észak-keleti részét az övezet részeként jelöli. Az országos övezet területe külterületi erdő- és mezőgazdasági terület-felhasználású településrészeket és a lakóterületeket fedi le.

A lakó- és gazdasági területek, belterületek építési módja, a tájat alakító épület-elhelyezés sajátja a laza halmazt alkotó szegek létrejötte, a területek szórvány halmazszerű beépítése. Ennek az építési módnak, a jellegzetes épülettípusoknak részletes ismertetését a korábbi fejezetek már tartalmazták.

A tájképvédelmi övezet területének nagyobb része mezőgazdasági és erdőterület, épület ezeken a területeken csak néhány található. A táj nagy kiterjedésen beépítések által érintetlen, természetes állapotú, melynek táji és természeti értékelését a 7. fejezet tartalmazza.

AJÁNLÁSOK – ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETENKÉNT

A falu 5. fejezetben ismertetett építészetének megtartása, minőségének javítása érdekében ebben a fejezetben megfogalmazásra kerülnek az építészeti arculat fejlesztésének legfontosabb céljai. Javaslatot adunk a területen történő építések arculatot meghatározó elemeinek kialakítására, illetve azok településképi rendeletben történő szabályozására.

Az Országos Településrendezési és Építési Követelményekről szóló kormányrendelet általános elveket fogalmaz meg a meglévő épített környezetbe történő új építés illeszkedésére vonatkozóan. Javasoljuk, hogy a településképi rendeletbe az illeszkedésre vonatkozó követelmény általános szabálya kerüljön megfogalmazásra a következők szerint:

A község területén minden építményt a környezettel, a településképpel összhangban kell létesíteni és fenntartani. A településképileg meghatározó területen a rendeltetésének megfelelően, a helyszíni adottságokat figyelembe véve úgy kell a területet hasznosítani, beépíteni, hogy a létesítmény ne zavarja a szomszédos telkek és építmények, önálló rendeltetési egységek rendeltetészerű használhatóságát, illeszkedjen a környezet és a környező beépítés természeti és építészeti adottságaihoz. Az építészeti adottságokhoz és környezethez történő illeszkedés során figyelembe kell venni a környezetben kialakult épülettömeg nagyságát, arányait, kialakításának módját és az épület terepre illesztését.

A településképi szempontból meghatározó területek közül két zónára vonatkozóan javasolunk megfogalmazni ajánlásokat. A zónák épített környezetének ismertetése során az 5.2. sorszámú gazdasági, valamint az 5.3. sorszámú különleges területek bemutatásánál már említésre került, hogy ez a két terület olyan sajátosságokkal rendelkezik, melyek révén annak építészete nem a települést jellemző arculati egységhez, hanem a terület különleges rendeltetéséhez kapcsolódik. Ennek következtében e területek építészeti arculatának befolyásolására célok és megvalósításukhoz eszközök meghatározása nem lehetséges és nem is szükséges.

Az 5. fejezetben ismertetett településképi szempontból meghatározó területekkel, az ófaluvá és a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetével kapcsolatosan a településképi célokat e dokumentum a továbbiakban megfogalmazza és ajánlást tesz a településképi rendelet segítségével megvalósítható eszközök meghatározására.

1. A FALU XX. SZÁZAD KÖZEPE ELŐTTI ÖRÖKSÉGE – AZ ÓFALU ÉPÍTÉSZETI AJÁNLÁSA

Magyarföld háború utáni történelmének, valamint a gazdasági központoktól távoli falvakat érintő urbanizációs folyamatoknak köszönhetően a község épített környezetét a múlt század első felének építészeti öröksége határozza meg. A század második felében és az ezredfordulótól eltelt időszakban létrejött építészet a településen nem alakított ki új és egységes területeket, nem hozott létre új utcákat, falurészeket. A fejlődésnek, a változások elmaradásának köszönhetően egységet és értéket felmutató építészeti örökséget a múlt század fordulóján és a század első felében létrejött, a falu identitását és arculatát meghatározó épületek, a kis és középparasztság portái jelentik. Cél a napjainkban építészeti egységben megmaradt örökséget, a település karakterét megőrizni. Az ófalu arculatát meghatározó egységesség megtartása és megteremtése az illeszkedő, egyszerű és osztatlan épülettömegek és tetők kialakításával, a tetők héjazatának azonosságával és a régi épületek korhű felújításával érhető el. Ajánlott építészeti eszközök a következők:

Új épület építése estén

- az épületeket a szeges beépítés hagyományait megtartva oldalhatáron álló építési mód szerint, környezetének megfelelő előkerttel kell elhelyezni.
- lakóépületet a telek közterület felőli frontján kell elhelyezni.
- utcafronttal szöget bezáró hosszépület kialakítása esetén az épület tetőzetét oromzattal kell lezárni. Az épület közterület felé néző oromzatán erkély, vagy loggia nem helyezhető el.
- utcával párhuzamos beépítés esetén az épület közterület felőli tömegét osztatlanul, zárt egységben kell kialakítani.
- hagyományos építési mód szerint tagolatlan, vagy a hagyományos tagolással – hosszház középső vagy hátsó keresztszárnnyal történő kiegészítésével - kialakított épülettömeget kell létrehozni.
- az épület tömegét meghatározó tetőzetet szimmetrikus magastetővel kell kialakítani, melynek hajlásszöge 35-40 fok közötti, héjazatának anyaga natúr agyagcserép. Az épület közterület felőli tömegéből kiemelkedő egység, domináns tetőfelépítmény nem létesíthető. A melléképületeket a főépülettel azonos hajlásszögű és héjazatú tetővel kell ellátni.
- a vakolt homlokzati felületeken világos pasztellszínek használhatók.

Meglévő épület

- felújítása, átalakítása és bővítése vagy az épület építészeti arculatának egységességét megtartva az eredeti építési korának megfelelő stílusban és anyaghasználattal, vagy az épület stílusát a mai kor építészetének megfelelően egységesen átírva történhet.

A XX. század közepe előtti épület

- korhű felújítása során meg kell tartani, vagy vissza kell építeni az épület közterület felőli jellemző nyílásrendjét. Közterület felőli új földszinti nyílás az épület eredeti homlokzati architektúrájához illeszkedően alakítható ki.
- korhű felújítása során a korabeli homlokzati tagozatokat és díszítőelemeket meg kell tartani, megsemmisülésük esetén másolatukat vissza kell építeni. A vakolt homlokzati felületet festetten kell felújítani, melynek során világos paszellszínek használhatók.
- korhű felújítása során a magastető héjazatának anyaga piros színű agyagcserép lehet, rajta közterület felé nézően tetőfelépítmény nem helyezhető el.

Utcafronti kerítés

- az épület stílusával összhangban, áttörten építhető, a belátás gátlása csak növényzettel alakítható ki.

2. TÁJKÉPVÉDELMI SZEMPONTBÓL KIEMELTEN KEZELENDŐ ORSZÁGOS ÖVEZET TERÜLETÉRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A község területét lefedő tájképvédelmi övezet a külterületi mező és erdőgazdasági területek mellett lakóterületeket is lefed. Az egyes területek beépíthetőségéről, az ott elhelyezhető épületek és építmények rendeltetéséről, a beépíthetőség normatív szabályairól a helyi építési szabályzat állapít meg rendelkezéseket. Ajánlásunk az építési szabályzat szerint elhelyezhető

építmények építészeti kialakítására vonatkozóan tartalmaz javaslatot a településképi rendelet megalkotásához.

Az „ófalú” településképileg meghatározó területe és a tájképvédelmi övezet területe átfedésben van egymással. Az „ófalú” területére a településképi szempontból javasolt korlátozásokat az előző szakasz tartalmazza. A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő övezet egyéb részeire, a mező- és erdőgazdasági területekre, valamint a majorságok területére javasolt építészeti követelmények a következők:

A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő országos övezet területén

- *a hagyományos tájhasználatot meg kell tartani,*
- *adótorony, hírközlési építmény, szélerőmű nem létesíthető,*
- *építményt elhelyezni a tájszerkezetbe illeszkedő beépítési móddal lehet, melynek érdekében a csarnok jellegű épületeknél az épületek hossz tengelyét a lejtősdomboldalakon a szintvonalakkal párhuzamosan kell elhelyezni, a csarnokot a tájképfeltárulás irányából zárt fasorral kell takarni,*
- *a tájra jellemző építészeti hagyományok megőrzése érdekében a nem csarnok jellegű épületeket 35-40° hajlásszögű, piros színű agyagcserép héjazatú szimmetrikus magastetővel, a csarnok jellegű épületeket szürke, vagy bordó színű tetőzettel, és burkolattal kell ellátni,*
- *a közlekedési és energetikai infrastruktúra-hálózatok elemei, közművezetékek és járulékos közműépítmények a tájképvédelmi célok megvalósulását nem akadályozó műszaki megoldások alkalmazásával - beleértve a felszín alatti vonalvezetést is – helyezhetők el*

TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

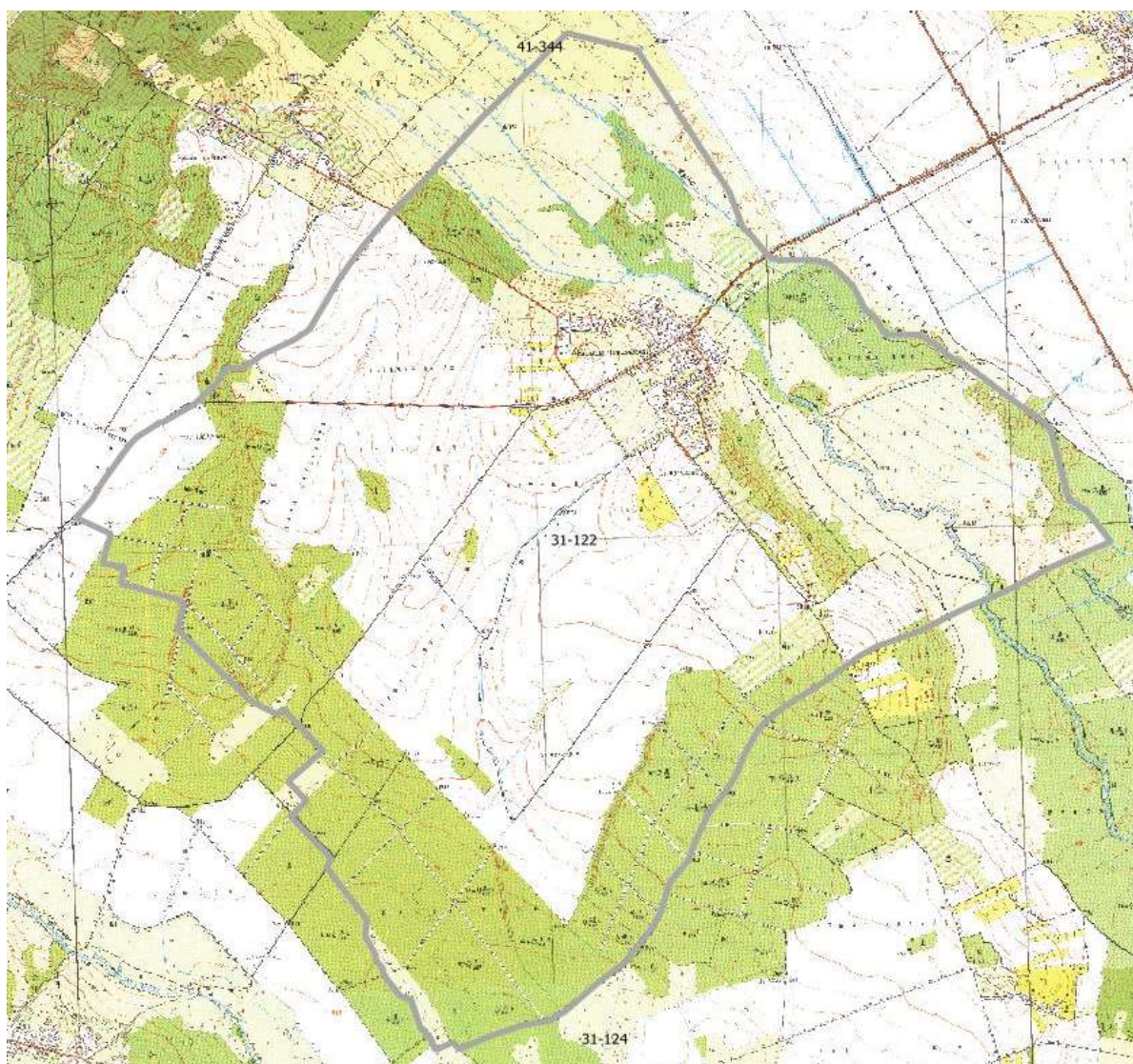
A TERÜLET ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

Elhelyezkedése, fekvése, természetföldrajzi viszonyai

Alsószenterzsébet a Dél-nyugat dunántúli régióban, Zala megye nyugati részén helyezkedik el. Magyarország Kistájkatasztere (Marosi szerk. 1990) alapján a Nyugat-Zalai-dombság mezeorégióon belül a Kerka-vidék (Hetés) kistájba tartozik.

A település területe a kistájak térképén

A település a hazai vetületrendszerben,
a FÖMI EOY térképén (1986)

A település a GoogleMap aktuális légifotóján

Geológia, domborzat

A település geológiai arculatát a Kerka-patak völgye, valamint a nyugatra emelkedő alacsony dombor határozza meg. A település legmélyebb pontja a Kerka-völgy ben a Pörösi-réten 187 mBf-es szintje, míg a legmagasabb pont a szentgyörgyvölgyi út mente a 205 m-es magasságával.

A mélyben húzódó ősi variszkuszi alapzatra a földtörténeti korokban lerakódott változó vastagságú és összetételű üledékek települtek, a felső talajképző kőzetet az Ős-Mura által lerakott folyóvízi üledék: kavics, homok, iszapos-homokos képződmények adják, melyre a Kerka mentén óholocén és jelenkori üledékek rétegződtek.

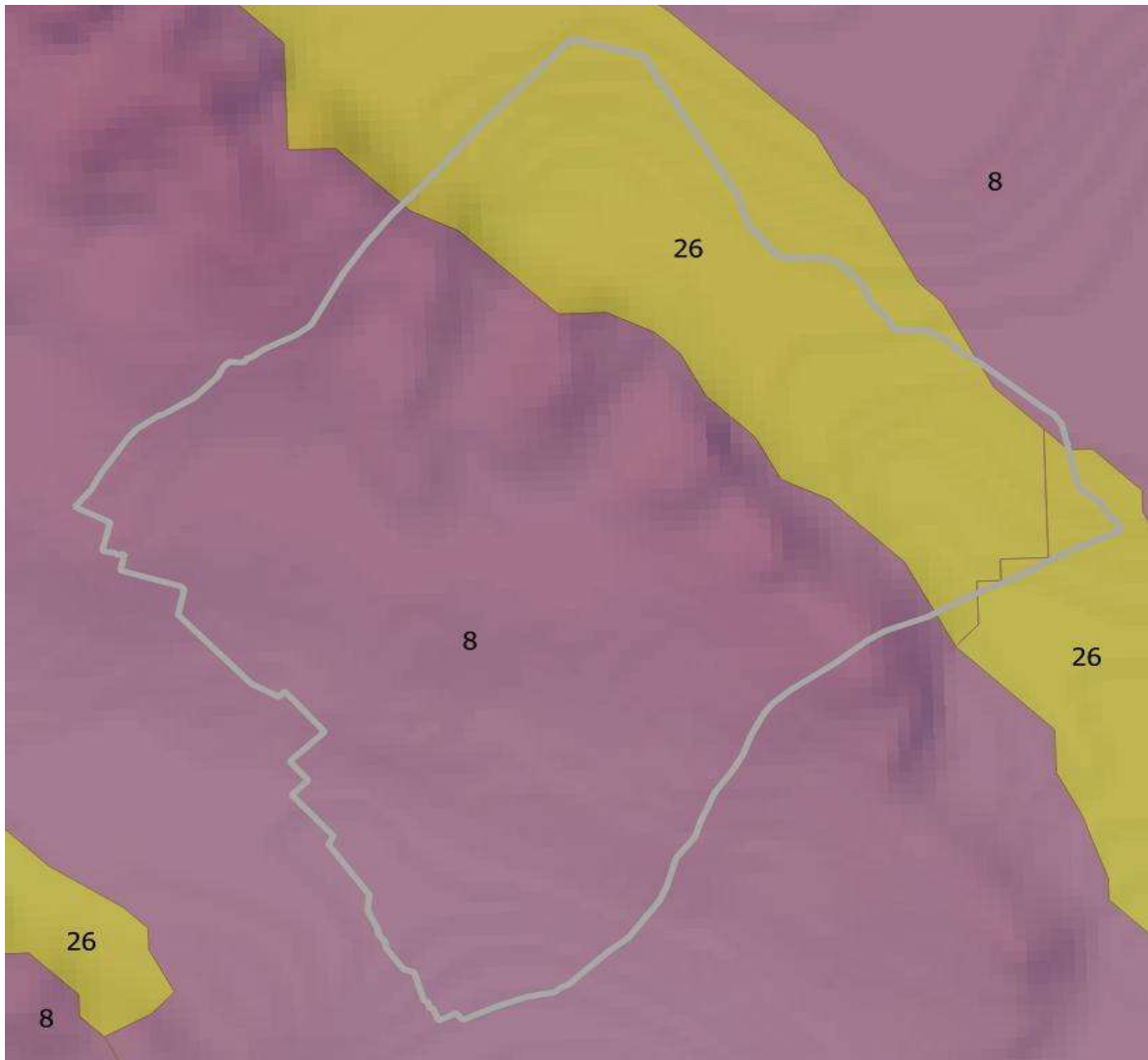

A felszínközeli alapkőzet elhelyezkedése

1 Glaciális és alluviális üledékek

Talajok

A terület talajainak keletkezése az egykori potenciális vegetációra és a környezeti faktorokra vezethető vissza. A Kerka völgyében réti öntéstalajok a meghatározók, melyeket a patak a múlt századi szabályozása előtti éves rendszeres kiöntései során terítette el. A völgy feletti dombokon az erdők alatt pszeudoglejes barna erdőtalajok képződtek, melyek az alapkőzet és a határmentén jellemzően magas éves csapadék kilúgozó hatása nyomán savanyú kémiai hatásúak, kötöttek, rossz vízgazdálkodásúak.

A település környékének talajtérképe
 8 Pseudoglejes barna erdőtalajok
 26 Réti öntéstalajok

Éghajlat

Éghajlata mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves, mely közelít a nedves típushoz. Az évi átlagos napsütéses órák száma 1860 körül alakul, melyből a vegetációs időszakra 730 jut. Az évi középhőmérséklet 9 °C körüli, a fagymentes napok száma átlagosan 173 nap. A legnagyobb nyári meleg átlaga 32,5 °C, míg a téli minimum -18,5 °C körül várható. Az évi átlagos csapadék mennyisége 800 mm. A szél irányát tekintve nincs meghatározott helyzet, bármely irányból érkehetnek a légáramlatok.

Vízrajz

A térség és a település legjelentősebb vízfolyása a Kerka. A szabályozás előtt több ágon folyó, sekély, meanderező patak a múlt században történt mederszabályozás következtében ma egyenes, mélyen bevágódott mederben halad a Mura felé. A község területén mellékvizei nincsenek, a külterületen a Márokföldi-patak, a Rét-patak és Nagy-völgyi-patak, valamint a párhuzamos völgyben haladó Szentgyörgyvölgyi-patak.

Említésre méltó állóvíz nem található a településen, de a patakok menti kubikgödrök, lefűződött kis holtág-szakaszok, erdei kis vizek, vagy a telkek tókaí helyenként még természeti értékeket rejtnek.

A területen található vízfolyások hálózata

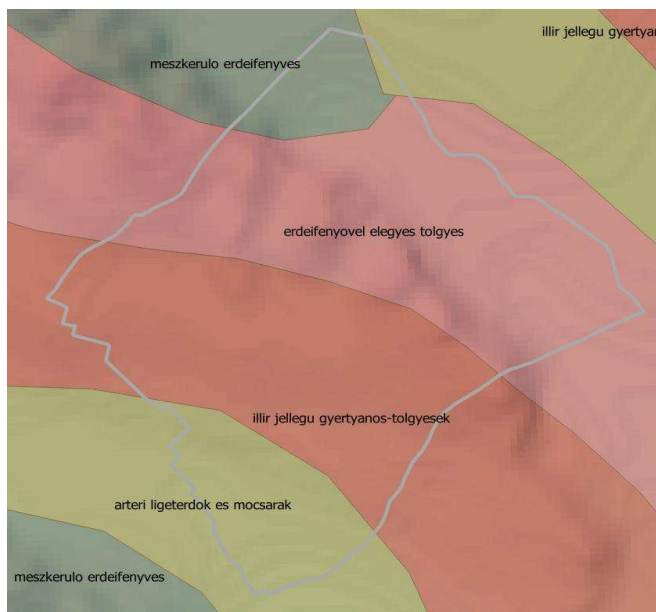
— vízfolyás

A vizsgált terület természetvédelmi vizsgálata

Potenciális vegetáció

A mintegy 10-15 000 évvel ezelőtti utolsó jégkorszakot követő felmelegedés során a térség területét újra az erdők vették birtokukba. A folyamat során a település és környezetében kialakult természetes erdőtakarót a termőhelyi adottságokat követve illír gyertyános-tölgyesek, erdeifenyőelegyes

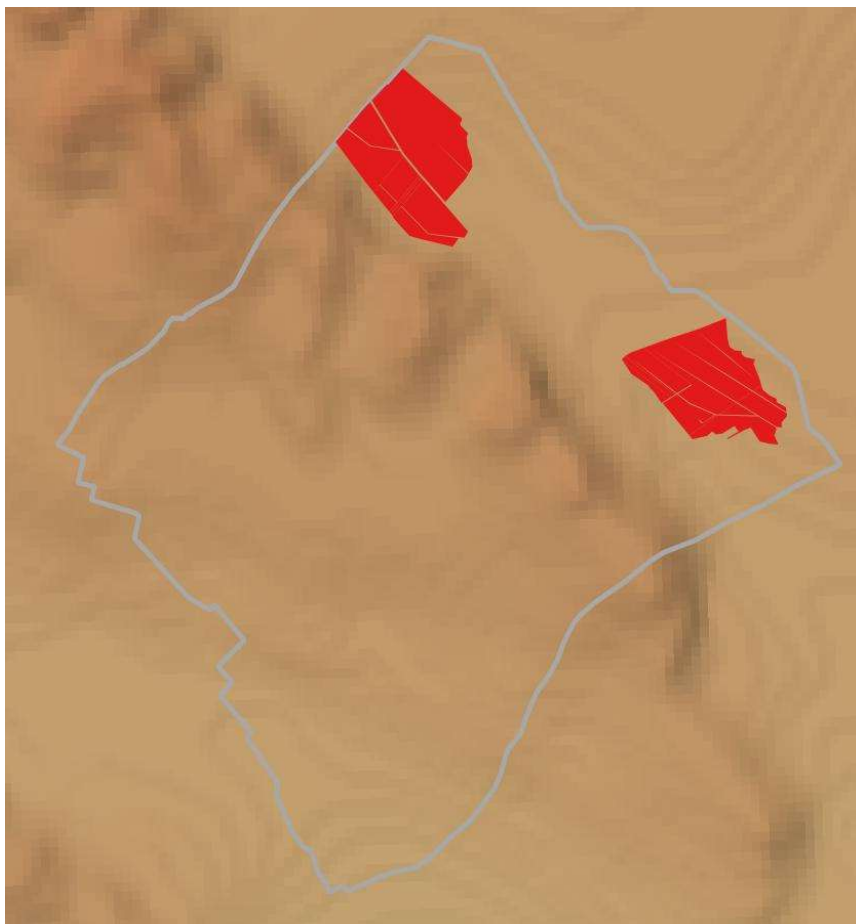
tölgyesek, valamint a soványabb termőhelyeken megjelenő mészkerülő erdeifenyvesek alkották. Ehhez társult a patak völgyek, vízfolyások mentén a víz tartós jelenlétéhez kötődő láperdők, ártéri ligeterdők és mocsarak megjelenése. Ennek a folyamatnak a vizsgálatára készült el a potenciális vegetációtérkép, mely jól szemlélteti a terület átmeneti jellegét; a Zalai-flórajárás tipikus illír erdője mellett az Őrség területén jellemző erdőtársulások mozaikját.

A település erdősültsége a potenciális vegetációtérképen

Országos védettség

A település közigazgatási területén országos jelentőségű természetvédelmi védelem alatt álló terület található. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben meghatározott ex lege védettség (forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár) közül lápterület található.

A községben kijelölt lápok

Helyi védettség

A településen helyi jelentőségű természetvédelmi terület nem került kihirdetésre.

Természeti területek

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 15. § (1) pontja alapján természeti területnek minősül az *erdő*, *gyep*, *nádas* művelési ágú termőföld. A természeti területek kijelöléséhez nem áll rendelkezésre információ.

Természetközeli területek

Az OTÉK 30/A § (1) bekezdése alapján a *mocsár*, *nádas* és *sziklás* terület természetközeli területnek minősül. Aktuális földhivatali nyilvántartás hiányában ezek jelenléte nem határozható meg.

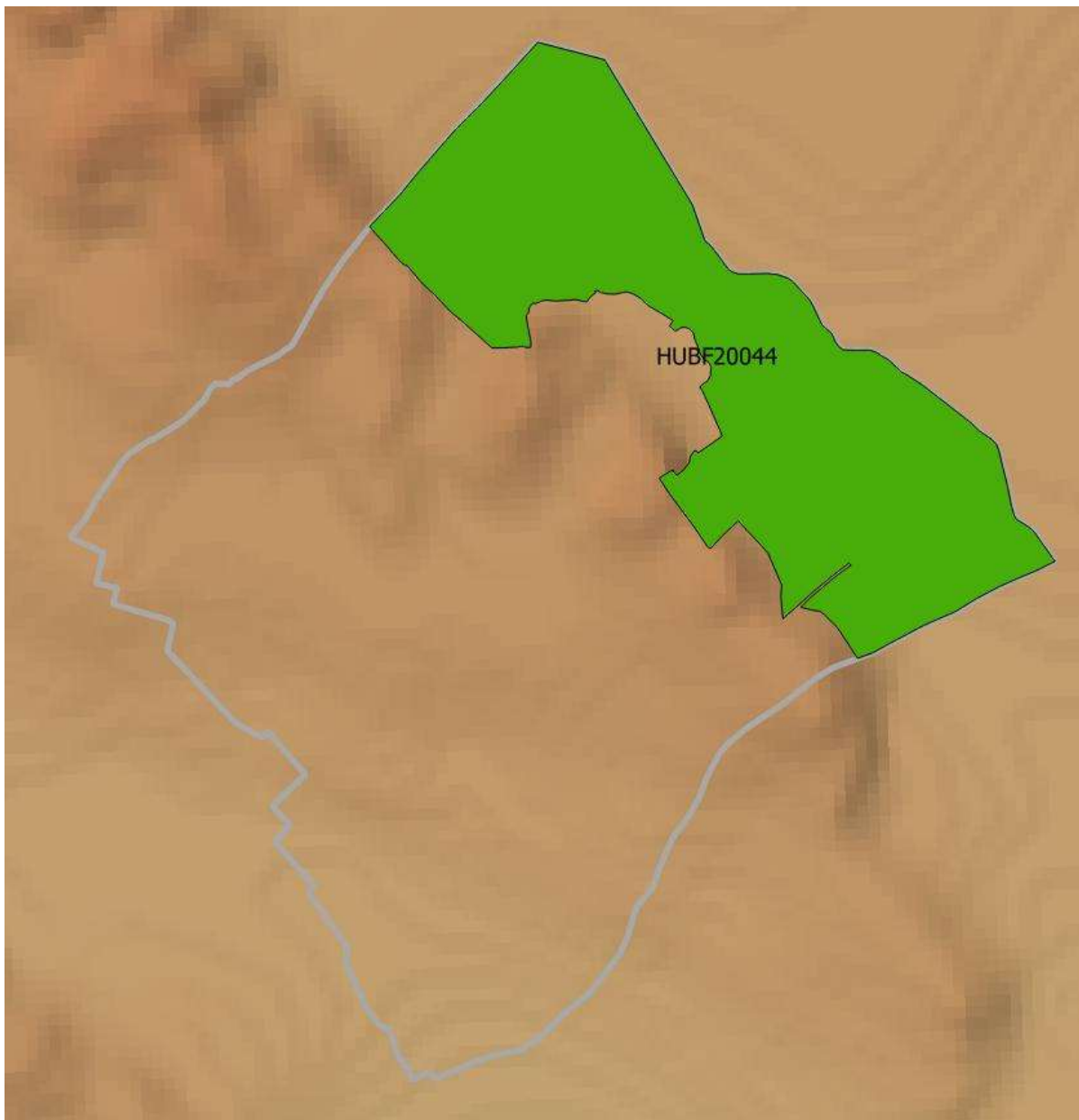
Érzékeny természeti területek (ÉTT) és Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT)

A 2/2002 (I. 23.) KöM-FVM együttes rendeletben megjelölt kiemelten fontos, valamint a fontos ÉTT-k listáján a település nem szerepel.

Natura 2000 területek

A település külterületét az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendeletben kihirdetett, majd az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletekről szóló 14/2010 (V.11.) KvVM rendelettel közzétett Natura 2000 területek közül a HUBF20044 Kerka-mente Natura 2000 területek kerültek kijelölésre.

A településen kijelölt Natura 2000 területek

Ökológiai hálózat

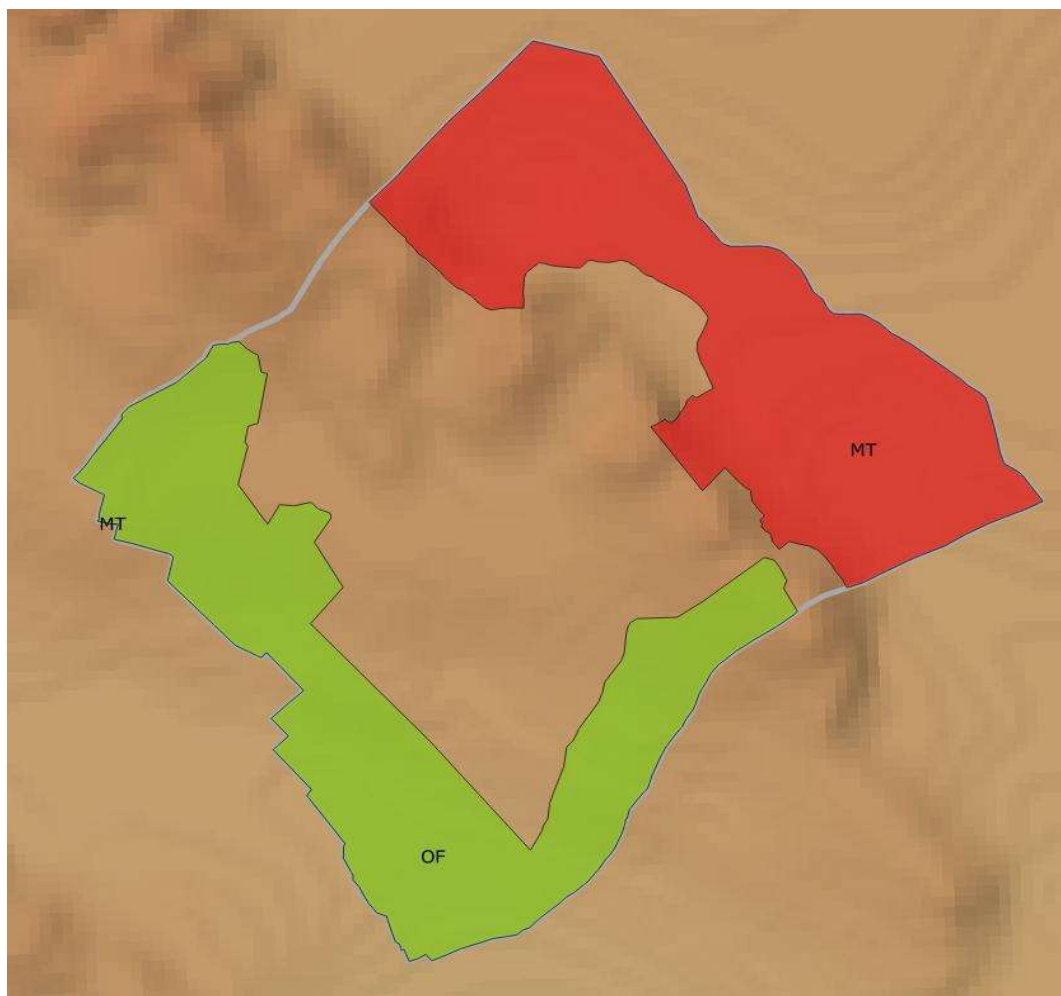
Alsószenterzsébeten az országos ökológiai hálózat kijelölése is érinti. A település vonatkozásában a kijelölés magterülete megegyezik a Nyugat-Göcsej Natura 2000 területével, emellett ökológiai folyosó és magterület is meg lett határozva.

Egyedi tájértékek

A település területére vonatkozó egyedi tájértékek listája ez idáig nem készült el.

Tájvédelmi szempontból kiemelt övezet

A rendelkezésre bocsátott digitális fedvény alapján nagyjából a Kerka-mente, a és a belterület lett ide sorolva.

Az országos ökológiai hálózat térképe

A tájképvédelmi övezet érintettsége

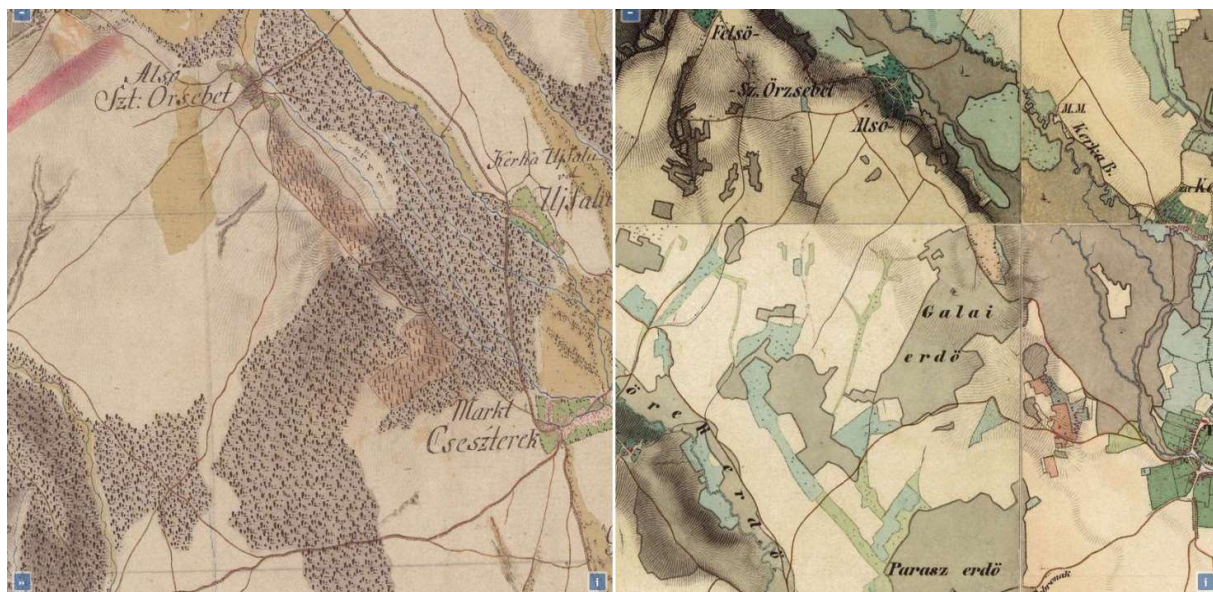

A természetvédelmi értékek részletes bemutatása

A település természeti értékei teljességében azok helyzetének vizsgálatához, megítéléséhez támpontot a korábbi területhasználat dokumentumai nyújthatnak. Ehhez adnak segítséget a korabeli történelmi katonai és kataszteri térképek. A Habsburg-birodalom uralkodása idején katonai célból készített térképek olyan területhasználati információkat hordoznak, melyekből a különböző tájhasználati egységek (lakóterület, szántó, gyeperdő, erdő) kiterjedése, viszonya lehatárolható s ezekből vonhatunk le következtetéseket a korabeli természeti állapotról.

A Mária Terézia idején készült első katonai térképen a lakóterület már jelölve van. A Kerka mentén kiterjedt erdő látható, a völgy szegélyein kaszálókkal. A külterületen a házaktól nyugatra kiterjedt nagy szántóterület húzódik. Erdők csak a szántók túl voltak; de jól látható, hogy a kétféle jelölést használták azok megjelenítésére, ami minden bizonnyal azok fajösszetételére utal.

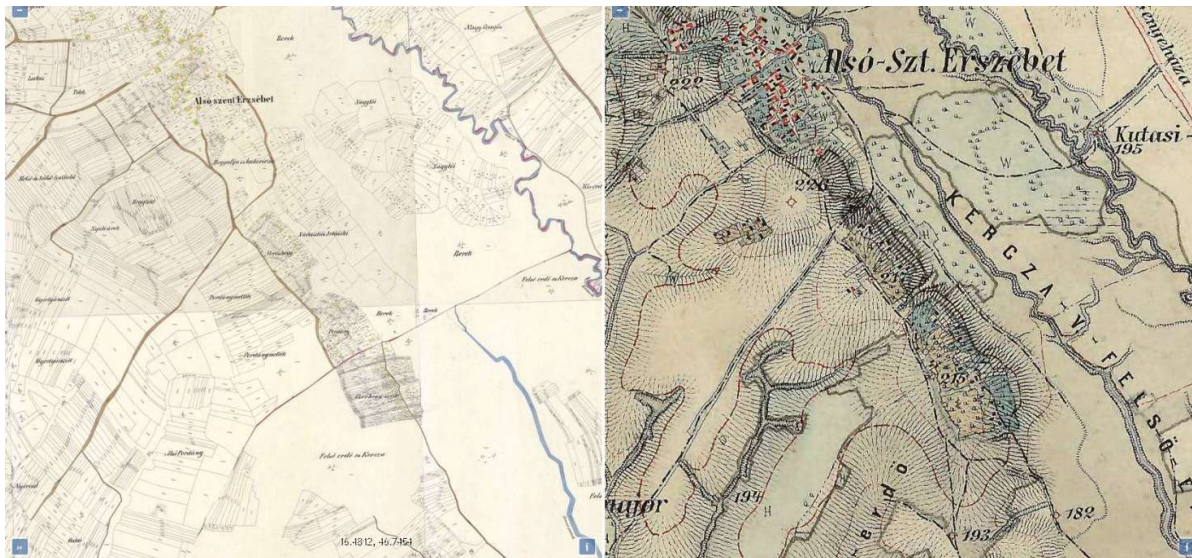
A második katonai felmérés térképen a Kerka-mentén a gyepterületek kiterjedése némiképp növekedett, a mai állapothoz hasonló az erdő – rét kiterjedése. A szántótömbben a vízfolyások mentén kiterjedt rétek, vizes élőhelyek látszanak. Az erdők területe is növekedett, a korábbi szántókon számos kis foltban megjelentek erdők. A lakóterülettől délnyugatra a Galai-erdő mellett egy kis szőlőskert is látható, ugyanakkor a mai, a dombtetőtől a nyugati oldalon telepített szőlők még nincsenek jelölve.

A település az I. (1763-1787) és a II. Katonai Felmérés (1806-1869) térképein

Az 1948-49-es szabadságharc után elkészült első kataszteri térképen korábban nem tapasztalt részletességgel és pontosan láthatók a tulajdonviszonyok és földterületek. A térképi színezés hiányában sajnálatosan sok keskeny „nadrágszíjparcella” esetében a művelési ágak nem állapíthatók meg. A szőlőterületek azonban kivehetők: Hegyhát, Vöröshegy, Pordány, a telkeken álló épületek is jelölve lettek. Mára ezek a szőlőhegyek megszűntek, szinte teljesen beerdősültek. A térképen megjelentek a dűlőnevek; Galai, Nyulóárok, Hosszúparlag, Hegyallja és kukoriczás, közülük többször a korábbi erdőkre utal: Nyíres, Gyertyánszél, Vágottas, illetve a vizes élőhelyre – Berek, Nagytói. A Kerka völgyében az erdők egy tömbben szerepelnek – bizánnyára közös közbirtokossági terület volt – ám a

kaszálók már meg lettek osztva. A Kerkán több működő malom is látszik a balparton a falutól északra: Hari és Kutasi-malom. A nyugati oldalon a szántók és az erdők aránya nagyságrendileg nem változott.

A település a kiegyezés korabeli kataszteri térképen és a III Katonai Felmérés (1869-1887) térképein

A Magyar Királyság kiegyezés-korabeli térképe a maihoz nagyon közeli állapotokat mutat be, ábrázolása elnagyolt, tartalmában újdonságot csak a magaslati pontok értékének feltüntetése jelent.

A régi térképeken a vízjárta patak völgyek, a szántók elhelyezkedése, a belterület és az erdők helyzete alapján látható, hogy a település összterületét tekintve a tájhasználat alapvető térstruktúrája a lakóterület, a körülötte lévő szántók és a patak völgyek tekintetében legalább 250 éve már kialakult. A szőlőhegyek többsége mára megszűnt és a Mária Terézia idejében jelzethez képest nagyobb ma az erdőterület.

A TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, HELYSZÍNEI

Erdők

A község külterületén az erdők területi aránya nem jelentős, mintegy 30 %-ra tehető. Élőhelyeik és növényközösségük tekintetében két markánsan eltérő típusra különülnek, melyek egyrészt a Kerka völgyben, másrészt a nyugati lejtőkön találhatók.

Kerka-völgy

A község külterületén a Kerka-völgy a legszebb arcát mutatja. Az évszázadok alatt kialakult területhasználat nyomán ma erdők és rétek váltakoznak a patak mentén. A belterület mellett a zalai tájban másutt igen visszaszorult tölgy-kóris-szil keményfa ligeterdő szép idős állománya díszlik. Mellette és sokhelyütt a kőrissel vegyes égeresek, bokorfűzesek a meghatározók. A legelőkön álló idős szoliter fák jelzik az erdők egykori kiterjedését. Az erdőket szép tavaszi aspektus jellemzi, bár a völgyben másutt még gyakori hóvirág csak elvétve található. Az erdők természeti képet a telepített túlevelű erdőtagok (luc, erdeifenyő)

látványa zavarja. Az erdőirtásokkal nyert területeken kiterjedt gyepek találhatók. A szocialista időkben állami dotációval próbálták meliorálni őket – sikertelenül. A kötött öntéstalajokon a páratlan gyeptetűzés mindennel dacolva máig fennmaradt. A gyepek változatosak és fajgazdagok. A szabályozás előtti sekély patakágakat ma többnyire sások (többnyire a védett bántási sás) vették birtokukba.

Kerka-holtág tavasszal

A mára szinte asztalsimaságúvá rendezett gyepeken a mocsárrétek az uralkodók, a réti ecsetpázsitos, réti perjés és sédbúzás típus egyaránt megtalálható.

Tavasszal a réteken a kockásliliom ezernyi virága virít, amit a szibériai nőszirm, kígyógyökerű keserűfű, a sárga nőszirm követ. A

mocsárrétek teljes pompájukat nyáridőn, a kétszíkűek nyílásakor érik el, mikor a sok vérfű, bakfű és festő zsoltina bíbor és lila virágai közt megjelenik a kornistárnics, kenyérbél

cickafark és a buglyos szegfű. Ekkor virágzik a „pipaszurkáló fű” a képerje bugája, mely közt a serevényfűz terpett bokrai bontják meg a rét homogén szalmasárga tömegét.

Nyíló kockásliliomok március végén

Sédbúzás mocsárrét nyáron

A sarjú virágpompája nyár végén

Kékperjés állománya a Nyárkáson

Sarjú szarvaskereppel a Kerka-mellék rétjén

Mocsárrétek védett virágai a szibériai nőszirmos és a kígyógyökérű keserűfű

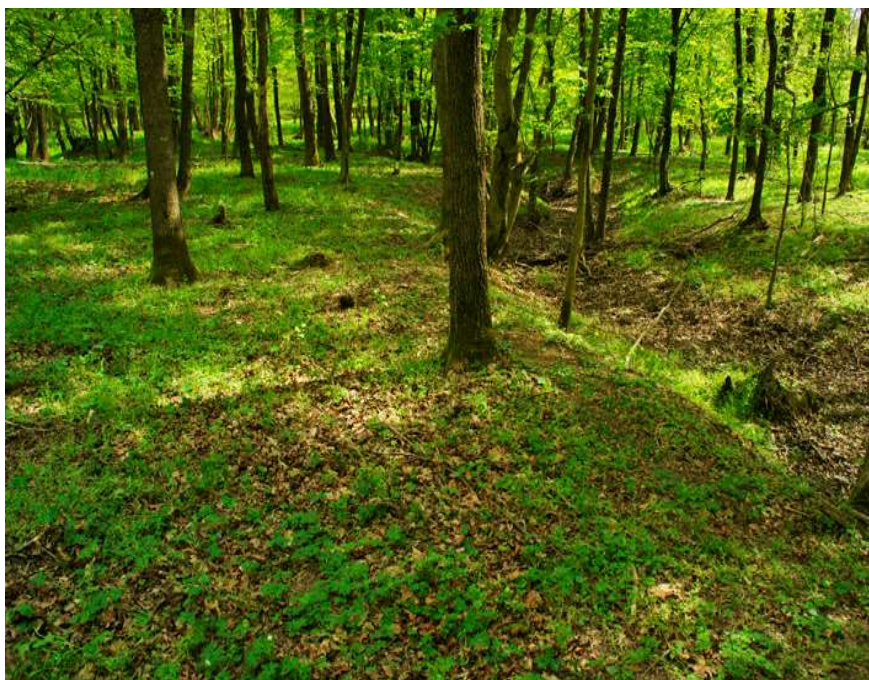
A Kerka-völgy egyben az állatvilág életterét is jelenti, hisz számos madár számára nyújt fészkelő- és táplálkozóterületet. Itt költ a búbos, nádirigó, csáláncsuk, töviszúró gérbics, de

táplálkozni – főképp ősztől tavaszig - ide érkezik a nagykovács, szürke- és vörösgém, egerészölyv, karvaly. A rovarvilág gazdagságát a bogarak, szöcskék, sáskák és a lepkék nagy száma, a lombzöcske, imádkozó sáska, Atalanta-, fecskefarkú-, boglárkalepkék jelenléte igazolja. A patakok menti bokrok körül a türkizsínű kisasszony szitakötők, sebes röptű légivadászok figyelhetők meg. A Kerka mentén egyre több helyen látni a hód jelenlétét, télen a vándorló vidrák is felkeresik a patakat.

Gyümölcsösök, gyepek

A település képéhez tartoznak és feltétlenül megemlítendő a belterületi telkek idős gyümölcsöse, Kerkára futó telkei. Az öreg körte-, alma- és szilvafák alatt, a verescsenkeszes sovány gyepekben a hagyományos extenzív használat következtében értékes életközösségek maradtak fenn, melyekben a sovány ibolya, borjúpázsit, juhsóska, agár sisakos kosbor mellett az egyenes iszalag nyílik. A kotuliliomok tavasszal egészen a házak udvaráig felhúzódnak. Ezek a szép gyepek láthatók a szőlők közt és a temetőben is, ahol a régi sírok közt szintén szép számban nyílik a sisakoskosbor, valamint az őszi füzértekercs, de itt található az erdőből már kiveszett törpecserje, a csarab utolsó menedéke.

Erdők

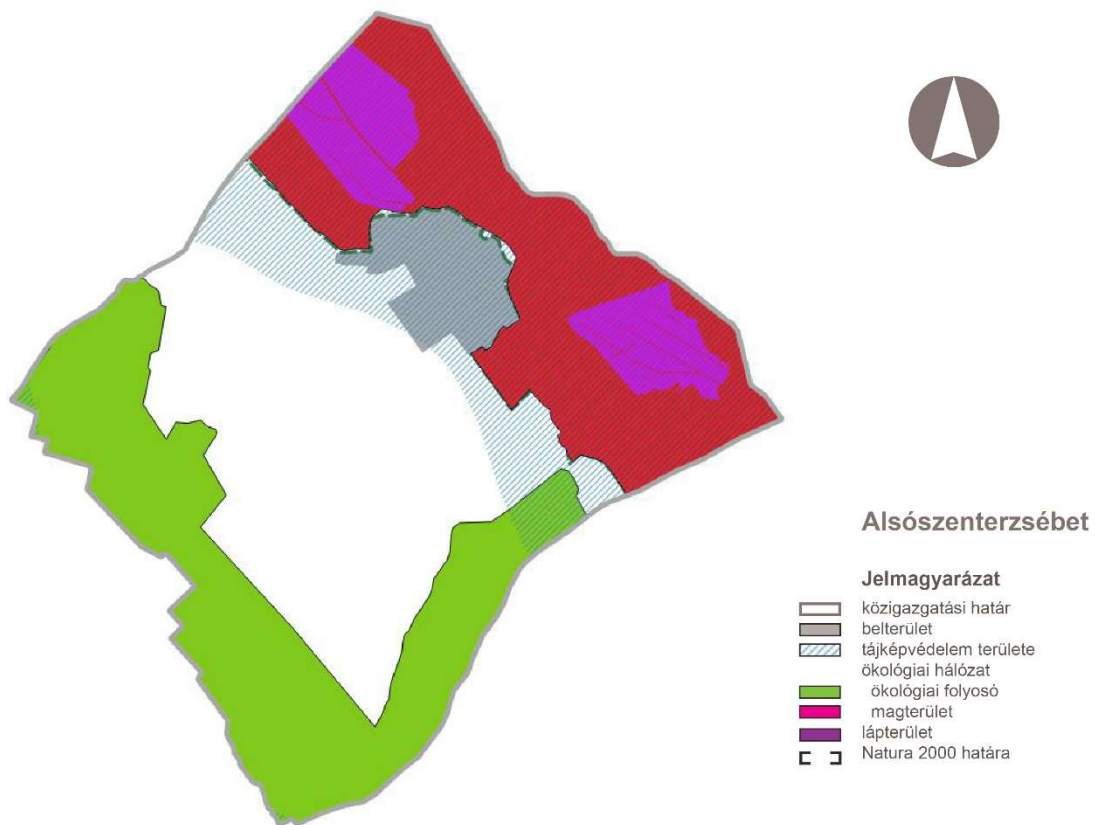
A külterület nyugati és déli szélén végighúzódnó erdők a potenciális vegetációnak megfelelően tölgyesek. Ezekben az erdőkben meghatározó a „répafenyő”, azaz erdeifenyő jelenléte, mely a kocsányos- és kocsánytalan tölgyesekkel együtt alkotja az erdőt. Mellettük a fenyő homogén egynemű állományai is megjelennek, melyek

minden bizonnyal erdészeti kezelés eredményei. Az erdők természetessége változó, többnyire fajszegények, a cserjeszint hiányzik, gypesztűnkben a savanyúságkedvelő fajok dominálnak, mint a hölgymálok, csormolyák, cérna- és fehértippan.

Néhol a patakok közelségében tavasszal feltűnnek a tőzike, hóvirág kis csoportjai is. A törvényesen védett növényfajok közül a kardos madársisak, madárfészek kosbor, völgycsillag, pirosló nőszőfű, széles- és szálkás pajzsika a gyakoribbak. Az erdők madarak közül az egerészölyv, rigók, erdei pinty, zöldike, csicsörke, tengelic is fészkel a lombokban. Az öreg fák odvaiban harkályok, nyaktekercs, csúszka költ. Az erdei pocsolyák, keréknyomok vizében kételtűek, az unka, erdei béka, götte él. Az árkok, vízfolyások mentén megjelenő égeresek, bokorfüzesek alatt gólyahír, aranyveselkés, keserűtormás források találhatóak, a fák alatti cserjeszintet csalán, bodza uralja.

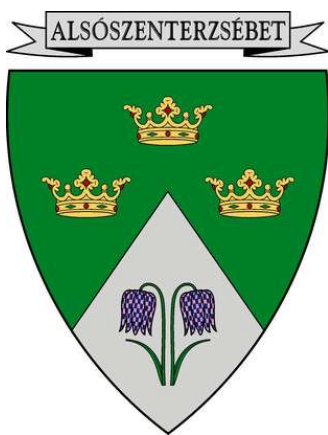

Erdeifenyves hamvas szeder állományával

IMPRESSZUM

MEGBÍZÓ:

ALSÓSZENTERZSÉBET KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
Horváth László polgármester
8973 Alsószenterzsébet, Jókai út 7.

SZERZŐK:

Agg Ferenc – okl. építésmérnök,
városépítési és városgazdasági szakmérnök

Káli Marianna – okl. építésmérnök, urbanista szakmérnök

Óvári Miklós – okl. természetvédelmi mérnök

Sámpár Anna – fotográfus

Varga Zsuzsanna — szerzőtárs

FORRÁS:

Zala Megye Kézikönyve